

تورک یوردی

ناشری : تورک یوردی

مدیری : آق جورہ اوغلی یوسف

۷۴
۵
۱۲۵ صافی جلد ۱۱

۲۲ کانون اول ۱۳۳۲

۱۳۳۲ صافی ۲۱

اولان لسانىز بو گوندن اعتباراً شخصى وشعوريدر. بر سطر يازى بيله اولماسه بوفكر استقبالك يولنى نورلانديران گونش دگلميدر؟

اوطه ده هر كس آيلغه قالمىشىدى. ساعتلىنه باقدقلى زمان حيرتلىده قالدىلر: كيجه يازىنى بر ساعت و بر قاچ دقيقه كچيوردى. بر لرلندن آيرىلر كن ينه آتيشيورلردى.

منافشه بيترى هيچ؟ هانكى منافشه ده، كيم، يگىلدىكى تصديق ايتىشدى؟

باخصوص ايكيسى ده محرردى. ايكيسى ده اوقويان، ايكيسى ده بگه ن قارنلر زمهرسى واردى. قابودن جيقار كن ايچمزدن برى قوتلى بر قناعتله ديدى كه:

— بگلر! ادعالى زمان حل ايدر. حقلى ده او كوسته ربر. كچلرده فاضل احمد نه يازمىشى:

هر شيشى بابوب ييقان او دولر،

هر شيشى سيلوب بوزان او سونگر.

شك: ۱۴ تشرين اول سنه ۱۳۲۲

۱۰۰

تورک عالمده

اسكيشهر ساجاغنده نفوس حركتى

متمدن ملتلر عتدنده اك مهم مسئله لر دن ساييلان، واجتماعى، اقتصادى، سياسى ومدنى بر جوق جهتلردن بويوك قيمت و اهميتى حازر بولونان نفوس مسئله سى آره صره عثمانلى توركلرنده ده موضوع بحث اوليور. ۲۴ شباط ۱۳۳۱ تاريخلى «طنين» ده احمد امين بكك سويله ديكنه كوره «(بصيرت) غزته سنك و سائر غزته لرك ۱۲۹۲ سنه سنا عا ئندىسخه لرى تدقيق ايدىليريه كوروليركه اجتماعى مسئله لرله جدى بر صورتده اوغراشمق اعتيادنده بولونمايان بوغزته لر نفوس مسئله سى شايان دقت بر جديتله پارمقلىنه دولامىشلردى.» [۱] صوك انقلابى متعاقب بومسئله نك مذا كره سته تكرار ايتدار اولونمىشدر. ۱۳۲۴ سنه سى كانون اول لرنده چيقمايه باشلايان «علوم اقتصاديه واجتماعيه» مجموعه سنك ايلك ساييلرنده، مجموعه نك مؤ سسلرلر دن دوكتور رضا توفيق بك ده نفوس مسئله سنك اهميت اجتماعيه و سياسيه سندن، مؤترات

[۱] نفوس مسئله سى شمال تورك عالمده، قرياليرك هيرتلى مسئله سى طولايي سييله، غالباً، اولاً مرحوم اسماعيل غايرنسى اورتابه آتمىشىدى. ۲۵-۳۰ سنه قدار اول آتيلان بومسئله اوندن صوكره، شمال تورك مطبو. طائنده، يالكز هجرت مسئله سى قطعه نظرلر دن دكل، بر جوق جهتلردن بحث اولونمىشدر. اسماعيل بكك «ترجمان» غزته سندن صكره، بو مسئله ايله چوقجه اوغراشان اورنهورغده جيقان «وقت» غزته سى اولمىشدر. بو غزته ده «سويم - بيكه»، وايكى بويوك جلدلى «سبيل تاريخى» كى چوق مهم تورك - تاتار تاريخلرينك فاضل مؤلفى هادى افندى آطلاسى نك نفوس مسئله سى مقاله لرى بالخاصه شايان دقت ايدى. مرحوم اسماعيل بك، زمانيله توركيه نكده نفوس مسئله سندن بحث ايتمىش ايدى. («تورک يوردى» - جلد ۲ - صفحه ۷۰۶ - ۷۱۳).

و تأثیراتندن بحث ایتمش، و بومسئله اوزرنده پک مشهور اولان «مالتوس» نظریه سنی ده مناقشه ایلش ایدی. سکرملری مملکتک چوق بحرانی کونلرینی متعاقب یایمش اولدینی آناتولی سیاحتی تحساستندن اولق اوزره دو قور عبدالله جودت پک ده «اجتهاد» مجموعه سنده برقاچ دفعه فریاد ایتمش ایدی. مقدرات تاریخیه نك سوروكله دیکی عمومی حربك تأثیراتیله بومسئله نك اهمیتی ده ازیاده تقدیر اولنمغه باشلادی. اوکده «طنین» اولق اوزره، بوتون استانبول یومیه غزته لری بومسئله یی آله آدیله. حتی «طنین»، بومهم مسئله نك مذاکره سنه بوتون ملتی اشتراك ایتدیرمك ایسته دی: اوقور یازار، و دوشونور آکلار لری میز مناقشه یه چاغیردی. کلن مکتوب و مطالعه لر ایچون آیریجه آچیق ستونلرده تعین ایتدی. ملتی ده اهمیت ویریرکی کوردک. «تورک اوچاغی» کبی مهم و قیمتدار مؤسسه لری میز آیریجه قونفرانس لر ترتیب ایتدیله. قونفرانس لرده «طنین» ده نشر اولندی. مسئله، استانبول مطبوعاتندن طاشرا غزته لری نه ده عکس ایتدی. اونلرده کندی مسلك واقعات لرلی نه کوره نفوس مسئله سنی مطالعه ایتدیله. بومطالع لر آراسنده قونییه ده چیقان «بابالق» ایله، اسکیشهرده چیقان «قرهجه خصار» غزته سنکی بالخاصه شایان دقت ایدی (۱).

لکن اعتراف اولونمالیدرکه، بومهم و معضل مسئله همان اولانجه قیمت و اهمیتله تقدیر اولونمیدینی کبی، حائر اولدینی مشکلات و جیتینکیله کورولمك ده ایسته نیلمه دی. هرکس یالکیز برده نقطه نظر دن باقدی. بر ادیمزك بر تعبیر معروفیله «نك کوزلکله باقیلدی». حالوکه بو مسئله متعدد و مختلف نقطه نظرلر دن محاکمه و مطالعه ایدیلیمك لازمدی. رضاتوفیق بکک مذکور مقاله سنده اقتصادی، اخلاقی، سیاسی و عدلی جهتلر دن ده مطالعه اولنش اولان بو مسئله، بو سفر میدانه چیقیشنده - «تسویر افکار» غزته سنك کویلی و اقتصاد موضوعنه دائر یازیلان برایکی باش مقاله سی و برقاچ ده اوتیه بری غیر جدی مکتوبلر استثناء اولنورسه - یالکیز بر حفظ الصحه مسئله سی کبی تلقی اولندی، دییه بیلیرز. فقط مسئله حد ذاتنده غایت مرکبدر، جیتیدر. عادتاً بوتون احوال اجتماعیه نك بر نتیجه و خلاصه سی کیدر. بالجمله اجتماعی مؤسسه لری میز، طلاق - نکاح - تعدد زوجات کبی عائله - حقوق و اقتصادک اجتماع ایتدیکی مرکب مؤسسه لری میز، و حتی صرف اقتصادی مؤسسه لری میز دیندن نشئت ایدن، دینمزه مربوط بولونان بزده، عثمانی تورکلر نه ده بومسئله هرشیدن زیاده و هرشیدن ایلك دینی بر مسئله در.

مملکتیمزک احوال اقتصادی سه و بوتون اجتماعی مؤسسه لرینه ایشله مک جهته، نفوس مسئله سنده، وقایع سیاسی نه نك ده تأثیراتی اولدیغنه شبهه یوقدر. کذا لک کویلی نك اقتصادینه، ثروت و رفاهیتیله قطعی برصورتده علاقه دار اولان وضعیت مالی نه نك، مالی و اقتصادی قانونلرک ماهیتی ده نفوس مسئله سی نقطه نظرلر دن بر اهمیت مخصوصه یی حائر در. شیمدی یه قدر سربستی تجار و تهمیه دکل، زراعت اصولیله سربستی استحصاله بیله نائل اولامایان تورک کویلیسی، مملکتده جاری فائض اصوللرینک صورت اعظمیسیله بیله بر موازنه یه مالک اولمایان اعشار ویرکیسی، اغنام ویرکیسی، مسقفات و اراضی

(۱) «بابالق»، سه ۱۲۳۲، نومر ۳۳۱-۳۳۹، طقوز نسخه ده؛ «قرهجه خصار»، ۲۹-۳۱-۳۷ صاییلرده در.

ورکسی کی تکلیفات ، و بونلرک جباتی ایچون تطبیق اولونان اصوللرده کی قصورلردن (مثلا الزام اصولدن) زیان اید اید بوحاله کلمشسه ، البته بونک نفوس مسئله سی اوزرنده کلی ضررلری اولشدر . صوک اصلاحات عسکریه یه قادار اولان مکلفیت عسکریه نک و اخذ عسکر اصوللرینک ده تورك عنصرینک نفوسنده بویوک بر رول اوینادی بی اونوتیلماق لازم کلدیکی کی ، مملکتک شرائط حیاتیه و اجتماعی سی ایجابیلله اختیار اولونان مأمورلوق حیاتینک ده ، بالخاصه مدنی کوچیه لک دیمک اولان اورتا و آشاغی درجه ده مأمورلوق حیاتینک ده تأثیراتی اوزون اوزادیه مطالعه اولتیق لازمدر . معارف مؤساتینک توسعنه قادار اولان حیاتمزدده پک مهم بر موقع طوتان ، و کندیسنه پک ده شایان استقصار اولمایان بر یکونی طویلایوب خیلی اجتماعی قوتی بوش بوشه استهلاک ایتدیرن مدرسه حیاتینک ده ، و بالخاصه بومسلک سلوک ایدنلرک معیشت اصوللرینک ده ، موضوع بحثمز اولان مسئله ده جوق مهم تأثیرلری اولش اولایلیر .

بر غرضه مقاله سی مناسبته یازیلان بوقیصه مقدمه ده یالکر اشارت ایدوب کجیمک ایسته دیکمز بومسئله لرک هر برینی نفوس مسئله سی نقطه نظرندن تدقیق و مطالعه اید بیلیمک ایچون آروجه اقتدار و اختصاصه احتیاج وار . بونک ایچون بز آنجق ، متفکر و عالم لری میزی ، کندی اختصاص و مسلک لری دائره سنده ، نفوس مسئله سی اوزرنده تکرار - دینی ، اخلاقی ، عدلی ، سیاسی ، مالی و اقتصادی نقطه نظرلردن - تدقیق ، مناقشه و مذاکره یه دعوت ایدرک ، ۵۹ و ۶۰ نجی نومرولی دقرمه حصاره غرضه سنده ، اسکیشهر سانجاغینک نفوسنه دائر نشر اولونان احصائی معلوماتی اقتباس و بر آزده مقایسه ایله آشاغی به درج ایدیوروز : « اسکیشهر ایستاتیسیتی اداره سنجه طوتیلان قیدلره و پاییلار حسابلره کوره ایوم سانجاغیمزک نفوس ۱۶۱،۵۸۶ کیشیدن عبارتدر . بومقدارک قضالره اصابت ایدن قسملری آشاغی به قید ایدلش اولوب ، نفوسک نه صورتله ملحاقه توزع ایتدیگی آکلاشیلیر :

نفوس عددی

۹۱۵۶۰

اسکیشهر قضای

۳۵۱۱۸

سیور بمحصار »

۳۴۹۰۸

میخالجیق »

۱۶۱۵۸۶

یکون نفوس

مذکور ۱۶۱،۵۸۶ کیشیدن عبارت اولان نفوسمزدده تولدات و فیات اعتباریلله نه صورتله حرکت وقوع بولدی شو آشاغی جدولدن آکلاشیلیر :

قضال	ارکاک		قادین	
	تولدات	وفیات	تولدات	وفیات
اسکیشهر	۷۱۷	۱۱۶۸	۶۶۹	۳۷۶
سیور بمحصار	۲۷۰	۶۹۳	۳۱۸	۱۹۰
میخالجیق	۱۰۴	۲۸۳	۱۲۱	۹۳
یکون نفوس	۱۰۹۱	۲۱۴۴	۱۱۰۸	۶۵۹

جدولدن آ کلا یلدیغی وجهله ، ارکک وقادین و فباتک یکونی: $(۲۱۴۴ + ۶۵۹ = ۲۸۰۳)$ تولداتک یکونی ایسه $(۱۰۹۱ + ۱۱۰۸ = ۲۱۹۹)$ کیشیدن عبارت اولدیغنه کوره ، اُسکی شهر سانجاغنده ۱۳۳۲ سنه-سنده ۶۰۴ کیشی ا کیلمش دیمکدر . بوتناقص سانجاغک نفوس عمومیسى اولان ۱۶۱،۵۸۶ یه نسبتاً بیکده ۳،۷ نفوس عمومینک یاریسی ارکک تخمین اولنورسه ، اولنره نسبتاً بیکده ۷،۴ دیمکدر. (قادین قسمنده تزايد نفوس وقوعبولدیغندن، تناقصی ارکک طرفنه حساب ایتک لازمدر).

قادین قسمنده تولدات ۱۱۰۸ ، وفیات ۶۵۹ کیشیدن عبارت اولوب $(۱۱۰۸ - ۶۵۹ = ۴۴۹)$ قادین آرتمش درکه، ارککلر بودجه-سنده اولان موازنه-دن بر دهسا بو قدر ا کیلمش معناسی متضمن اولور. یوقاریکی نتیجه-ده کوریلن ۶۰۴ ا کیسکه مذکور ۴۴۹ عددی ضم اولنورسه $(۴۴۹ + ۶۰۴ = ۱۰۵۳)$ بالغ اولدیغندن ، اسکی شهر سانجاغنده ، بر سنه-ده ، صرف ارکک اولمق اوزره ۱۰۵۳ کیشی ا کیلمش دیمکدر. واقعاً ارکک تولدات ووفیاتکی طرح اصولله-ده عین نتیجه-یه واصل اولورز: $(۲۱۴۴ - ۱۰۹۱ = ۱۰۵۳)$. بوتناقص ، سانجاغک نفوس عمومیسینک تخمین یاریسی اولان ۸۰۷۹۳ ارککدن واقع اولور ، و تقریباً بیکده ۱۴ نسبتنده-در .

ایشته «قرمجه حصار» ک ۵۹ نجی صایسیندن اقتباس واستنتاج ایتدیغمز شیلر . فقط بو ایستانیسیتیک مهم بر نقصانی وار: سانجاغک نفوس عمومیسى اولان ۱۶۱،۵۸۶ کیشینک نه-مقداری ارکک و نه-مقداری قادین اولدیغی سویله-میور . ا گر بوجه-ده نظر اعتباره آلتمش اولورسه ، ده-اهم ودها حقیقی و ریاضی نتیجه-لر آله ایتک قابل اولوردی. مثلاً اولدن قالابالق ارککده-می، قادینده-می ایدیکنی ، ارککلرده تناقص نفوسک بیکده قاج اولدیغی ، قادینلرده اولان تزايد بیکه قاج اصابت ایتدیکنی قطعته آ کلارایدک . مع مافیه بو ایستانیسیتیک ، بو حالده-ده بزی ، بک چوق مهم مسئله-لری دوشونمه-یه سوف ایدیور (کاشکولایتلرده اولان باشقه-غزته-لریمزده ، آناتولی کویینه جهان سیاستدن درس ویره-جکنه بویله ملی واجتماعی مسئله-لریمزله اوضراشایدیلر! (۱))

(۱) «قرمجه حصار» غزته-سی ، آناتولی ده-جیقان غزته-لریمزک جدی واک چالیشه-قایدیر. آناتولی تک-تربیه-سی ، آناتولی تک-اقتصاد و زراعتی ، آناتولی تک-تاریخ و جغرافیاسی ایله ، غراشیور . بوموضوعلر اوزرنده یازی یازارکن خیالپرورلرکه-دکل ، حقیقلره ، اولدجه-فطی معلوماتره ، حتی اکثر یا احصائی جدولره استناد ایدیور . صولکدن مکرر ۶۰ و ۶۱ نومرولی نسخه-لرنده-ده اسکی شهر و سوبه-حصار حاصلاته-تاند ، فصل و مفیدایکی استاتسیتیک جدولی واردی . فقط شوز کرایته-یکمز صولک صاییلری مناسبیله ، بو بک تقدیر و حرمت ایتدیکمز آرقداش-زه ، کوچوچک بر اخطارده بولنقی ایستبورز: بزم ، استانبولک یالکرتنها ولوش اوطله-لرده عمر بکیرمن عجمی مدققلرنده دکل ، هرکون بیکارجه نسخه نشر اولنان بومی غزته-لرنده-ده باشقه-ریسینک مقاله-سنی ، اُمک صرف ایدرک طویلادیغی معلوماتنی مأخذ اوسترمدن آلمق خسته-انی واردیر: ده-ایافین کونلرده ۳۶ نجی نومروه اقتصادیات مجموعه-سی «چیتقدن صولکرده-کونده-لک آرقداش-لریمزدن بریسینک اوزون بر مقاله-ینی بوسورتله آلدیغنی کوردک . «قرمجه حصار» رفیق-مزک «تورک یوردی» ده «خلقه-دوغرو» ده جیقان شمرلری لطفاً آلوب درج و نشر ایتدیکی ایچون چوق ممنون اولدق . فقط کاشکی بولرک هانکی غزته-دن آلدیغنی ده سویله-ایدی» شبه-مزک ، ده-ا چوق ممنون اولدق .

«قره جه حصاره ك ۶۰ نجی صایسندنه باسیلان ایستاتستیق ۳۳۲ سنه سنده (اسکی شهر سانجاغنده) ایلك آلتی آیلق مناکحات و مفارقات حقندره. بواستاتستیق جدولنه کوره اسکی شهر قضا سنده ۴۶۱ نکاح، ۵۶ مفارقه، سیور حصار قضا سنده ۱۸۵ نکاح، ۲۱ مفارقه، میخاالجیق قضا سنده ۱۲۶ نکاح، ۱۶ مفارقه واقع اولمشدر. اوج قضا ده وقوع بولان نکاحك یكونی ۷۷۲، مفارقهك یكونی ایسه ۹۳ در. «قره جه حصاره غزته سی» ایلك آلتی آیلق نفوس حرکات سنده حرب زماننده بولونمه مزه رغماً مناکحات ممنونیت شایان بر حالدیره دییور. فی الواقع ۱۶۱۵۸۶ کیشیدن عبارت بر نفوس ایچون آلتی آی ایچنده ۷۷۲ نکاح بك زیاده سیله شایان ممنونیتدر. هر نکاح ایکی آدم آراسنده اولدیقه کوره تقریباً ۲۲۰ آدمدن ایکسی (ارکک وقادین) نه ولنش دیمکدر. فقط بو حقیقت آده، طبع آده بویله اولق لازم می؟ و بویله اولمی ممکن می؟ بویله اولدینی تقدیرده بونده بر غیر طبیعیك و مرضی حال یوقیدر... عین مقدار نفوس وزمانك ایچنده ۷۷۲ نکاحك همان همان سکزده بری دیمك اولان ۹۳ مفارقه وقوع بولمی ده تأمل اولنه جق بر مسئله در. بوا یکی نومرو غزته دن اقتباس ایستدیکمز ایستاتستیق لردن تناقص نفوس کی، عین قیمت اجتماعیه بلکه ده اولندن فضله بر قیمت مالک اولان دیگر بر حقیقته دأرده بر ایپ اوجی الله ایتمس اولیورز: قادیلق مسئله سی!

ارکک نفوس اکیلمکده اولدینی حالدیه، قادین نفوس آرتیور. ونتیجه اوله رق آرادمی نسبت سزلك، مؤازنه سزلك کیتدکجه بویور. نکاحلرک سکزده بری مقداردنه مفارقات واقع اولیور. بو حال بویله دوام ایدرسه قادینلرک موقع اجتماعی، موقع عائله ویسی، موقع شخصی نه بولاه تشکل ایدم جکدر؟ قاینلره نه بولاه تربیه ویرلک لازمکله جکدر؟ اولری نصل بر حیاته ونه صورتله تجهیز ایتمه لیدر؟ ملتک اولردن ایسته دیکی اقتصادی استحصال کی، نفوسک استقبالی نقطه نظرندن اولان اجتماعی استحصالی نصل ونه صورتله دوام ایتدیرملیدر...؟

نیمت ام نوشیروانه

آچیق مکتوبلر

«تورک یوردی» مجموعه سنك ۱۵ ایلول سنه ۳۳۲ تاریخی واشبو ییلک ۱۴ نجی صایسندنه «غلا سی» نك مقابلی اوله رق «بوزلا» قوللانیمه سی حقندره. آگاه اضالی مقاله فی مطالعه ایتدم. مومی الیهك بو خصوصه کی اصابتی تصدیق ایله برابر بو صورتله اسم مکان لره بر قاج دها مثال کیتره جکم:

- (۱) قیش کله سندن قیشلا. — (۲) قوتلندیرمك، قوتلنمك دیمك اولان طاولامق، طاولانمق دن اشتقاقاً حیواناتی باغلادقلری یره «طاولا».. (۳) یازین حیواناتی باغلادقلری یرده «یازلا».. (۴) آره صره صوباسان یرلره «صولا»، قره ویران صولا، قره مان صولا کی.
- (۵) مومی الیه آگاه بك «یایلا» بی ترددله مثال کیتیریورلر. حالبوکه معلوم اولدینی اوزره بعض شیوه لرده یاز «یای» دنیورکه «یایلا» یازی کچیرمك محل دیمکدر.

بو حالدیه «غلا سی» مقابلی اوله رق «بوزلا» دیمه سی بك مناسبدر فکرندیم.